

Voor je begint met lezen

Wat is een held? Wie is een held? Dat lijken eenvoudige vragen. Maar als je er wat langer over nadenkt, zijn het best lastige. Want is een held iemand die iets heel goed kan? Een topsporter, bijvoorbeeld? Of is het iemand die heel moedig is, zoals een brandweerman? Of is het juist iemand die zich helemaal inzet voor anderen zonder daar iets voor terug te vragen, zoals een vrijwilliger van Unicef? En moet je eigenlijk beroemd zijn om een held genoemd te worden?

Het valt nog niet mee om te bepalen wat nu eigenlijk een held is. En weet je wat ook nog kan? Dat ik iemand een held vind en jij het daar helemaal niet mee eens bent. Of omgekeerd, natuurlijk.

8 Ik vind de dertien mensen waar het in dit boek over gaat allemaal helden en heldinnen. Sommigen zelfs superhelden. Omdat ze zich een leven lang inzetten voor een beter leven voor iedereen. Omdat ze zich het lot aantrokken van mensen die het moeilijk hadden. Omdat ze opkwamen voor de rechten van anderen. Of omdat ze vertrouwen bleven hebben in de goedheid van mensen, dwars tegen de afschuwelijke werkelijkheid in. Om al die redenen – en meer – vind ik ze échte helden.

Weet je trouwens dat de hoofdrolspelers in dit boek elkaar ook bewonderden? Toen Nelson Mandela in de gevangenis zat, vond hij troost in het dagboek van Anne Frank. Barack Obama is een groot bewonderaar van Martin Luther King die op zijn beurt weer Gandhi als groot voorbeeld had. Toen Florence Nightingale een interessant verhaal had dat eigenlijk iedereen moest horen, schreef ze een brief aan Charles Dickens, die ze zeer bewonderde. En hij ging voor haar aan de slag.

Nu lijkt het net alsof je heel beroemd moet zijn en belangrijke dingen moet hebben gedaan voor heel veel mensen voordat je de

titel 'held' verdient. Maar dat hoeft natuurlijk niet. Misschien is je moeder wel je heldin, of je meester of je voetbalcoach. Iedereen kan een held zijn. Jij ook. Als je opkomt voor een kind dat wordt gepest. Als je meedoet aan een sponsorloop voor een goed doel. Of als je een paar keer per week je zieke opa voorleest.

Als we allemaal een beetje held zijn, maken we samen de wereld heel veel mooier. Wat zeg je ervan: doen?

Janny van der Molen

Mahatma Gandhi

Hoe een kleine man met een wandelstok zijn land wilde bevrijden met een handvol zout

INDIA, 1869–1948

India is een enorm land, vijfenzeventig keer zo groot als Nederland. Het ligt hier ver vandaan. In de tijd waarin zich dit verhaal afspeelt, woonden er ongeveer 300 miljoen mensen. Sinds 1858 was het land ‘bezit’ van Groot-Brittannië. De Britten konden India goed gebruiken voor de handel en vonden het geweldig dat ze de baas waren in zo’n enorm groot land dat deel uitmaakte van een nog veel groter Brits Rijk. Groot-Brittannië had namelijk nog veel meer koloniën.

11

In dit land werd Mohandas Karamchand Gandhi in 1869 geboren. Later zouden de mensen hem Mahatma noemen, dat betekent ‘grote ziel’ en is een eretitel voor een bijzonder wijs mens. Die titel verdiende Gandhi omdat hij zich zijn hele leven inzette voor gelijke rechten voor iedereen en voor een onafhankelijk India.

Gandhi werd geboren in Porbandar aan de westkust van India. Toen hij dertien jaar was, trouwde Gandhi met Kasturba. In die tijd was het heel gewoon dat ouders een man of vrouw voor hun kind uitzochten en ze al jong lieten trouwen. Gandhi zou later geen gelegenheid voorbij laten gaan om de mensen te vertellen dat hij kinderhuwelijken vreselijk vond. Dat wil niet zeggen dat hij niet gelukkig was met Kasturba. Ze steunden elkaar door dik en dun en waren ruim zestig jaar getrouwd toen Kasturba stierf.

Gandhi studeerde rechten in Groot-Brittannië en kon daarna een baan krijgen in Zuid-Afrika, een land dat destijds nog bij Groot-Brittannië hoorde. Toen hij per trein onderweg was naar de Zuid-

Afrikaanse stad Pretoria, gebeurde er iets dat zijn leven voor altijd veranderde. Hij was in de eerste klas gaan zitten. Daar had hij ook keurig een kaartje voor gekocht. Maar de witte man met wie hij de coupé deelde, maakte bezwaar. Wat dacht die Indiër wel om zomaar tussen de rijke blanken in de trein te gaan zitten! Hij klaagde bij de conducteur. Die zei dat Gandhi moest verhuizen naar de derde klas. Toen Gandhi dat weigerde, werd hij letterlijk uit de trein gegooid.

Deze gebeurtenis schudde Gandhi wakker. Hij was enorm verontwaardigd over het feit dat hij anders en slechter behandeld werd dan de blanken, alleen maar omdat hij Indiër was. Er woonden in die tijd veel Indiërs in Zuid-Afrika. Gandhi besloot zich tegen deze onderdrukking te verzetten. Niet door te vechten met wapens, maar door de Britten met goede argumenten te laten inzien dat ze Indiërs oneerlijk behandelden. Deze manier van 'vechten' wordt vaak 'vreedzaam verzet' genoemd. Gandhi wilde dat alle mensen in het Britse Rijk niet alleen dezelfde plichten, maar ook dezelfde rechten hadden.

12

In Zuid-Afrika dacht Gandhi ook veel na over zijn religie. Gandhi was hindoe, maar had best kritiek op zijn geloof. Hij had bijvoorbeeld veel moeite met het kastenstelsel van het hindoeïsme. Volgens het kastenstelsel word je als mens geboren binnen een bepaalde groep: je kaste. Afhankelijk van je kaste heb je een goed leven, een uitstekend leven of een belabberd leven. Je bent 'veroordeeld' tot de kaste waarin je geboren bent, je kunt er niets aan veranderen. Door goed te leven, kom je misschien in een volgend leven (want daar geloven hindoes in) in een betere, hogere kaste. Er zijn ook mensen die nergens bij horen: de kastelozen. Die hebben het heel moeilijk omdat iedereen ze links laat liggen. Ze zijn in de ogen van strenge hindoes mensen waar je maar beter helemaal geen contact mee kunt hebben, en worden wel 'paria's' of 'onaanraakbaren' genoemd.

Gandhi vond het afschuwelijk dat mensen in kasten werden ingedeeld. In zijn ogen waren alle mensen gelijk. Hij nam het daarom altijd voor de onaanraakbaren op. Gandhi vond het ook belang-

rijk dat mensen respect voor andere religies hebben. In India bijvoorbeeld woonden niet alleen hindoes, maar ook moslims. Die zouden in vrede samen moeten kunnen leven, vond Gandhi. Hij las zelf daarnaast ook de christelijke en joodse Bijbel. Daar stonden ook verstandige dingen in, vond Gandhi.

Gandhi en zijn gezin bleven 21 jaar in Zuid-Afrika. Toen kwamen ze terug naar India. Het was 1915 en de Britten waren daar nog altijd de baas. Het werk dat Gandhi in Zuid-Afrika had gedaan voor een eerlijker samenleving, zette hij in India voort. Op dat moment waren ongeveer 100.000 Britten de baas in India terwijl er 300 miljoen mensen woonden. Gandhi's gedachte was eigenlijk heel eenvoudig: Groot-Brittannië brengt India niets goeds. Het plukt het land en de mensen kaal zonder iets terug te geven. Als 300 miljoen Indiërs besluiten dat ze die 100.000 Britten niet langer in hun land willen hebben, dan moeten ze die in verhouding kleine groep toch weg kunnen krijgen.

Opnieuw wilde Gandhi zijn doel bereiken met goede argumenten en met vreedzaam verzet: vechten dus zonder geweld te gebruiken. Gandhi bedacht steeds acties om de Britten duidelijk te maken dat ze onrechtvaardig handelden. Hij vond dat alle Indiërs aan die acties mee moesten kunnen doen, zodat ze samen werkten aan een beter India.

13

In dit verhaal gaat het om een van Gandhi's acties: de zoutmars. Meestal probeerde Gandhi voor de start van een actie de Britse overheerser op andere gedachten te brengen zodat dit niet nodig was. Dat deed hij ook in het geval van de zoutmars. Gandhi was immers niet uit op ruzie: hij wilde vreedzame oplossingen. Soms besloten de Britten de acties van Gandhi te negeren in de hoop dat het met een sisser af zou lopen. Maar Gandhi werd ook dikwijls opgepakt en bracht veel tijd door in gevangenissen.

Gandhi wilde niet alleen de Britten iets duidelijk maken. Hij vond dat ieder mens zijn bijdrage moest leveren aan een eerlijke wereld waarin iedereen tot zijn recht komt. Daarom moest iedereen

zichzelf afvragen of hij wel eerlijk was tegen zijn familie, buren, collega's, kinderen. 'Als je zelf goed behandeld wilt worden, moet je ook goed zijn voor anderen,' zei hij. Gandhi gaf daarom zelf zijn hele leven het goede voorbeeld door goed te zijn voor mensen, eenvoudig te leven, respect te hebben voor mensen die anders dachten en nooit op te geven.

Gandhi werd enorm geliefd. Miljoenen mensen steunden hem in zijn vreedzame verzet tegen Groot-Brittannië. Uiteindelijk kregen zij hun gelijk: in 1947 werd India zelfstandig en vertrokken de Britten. Toch was die onafhankelijkheid niet zo fijn als Gandhi had gehoopt. India werd namelijk opgesplitst in een stuk voor hindoes en een stuk voor moslims (Pakistan). Dat deed Gandhi verdriet, want hij had zijn hele leven gestreden voor gelijkheid van mensen en dat zou juist betekenen dat ze het samen goed zouden hebben in één India. Het liep anders. Ook was er een groep hindoes die het Gandhi kwalijk nam dat hij alle religies gelijk behandelde. Op een middag, toen hij met een paar honderd mensen wilde gaan bidden,

stond een man uit die groep hindoes op en vuurde een aantal schoten. Zo stierf Gandhi, 79 jaar oud.

15

In dit verhaal gaat het over Mikul, een jongen die hoort over de zoutmars van Gandhi. Als hij Gandhi eenmaal in het echt heeft gezien en hem heeft horen spreken, wil hij niets liever dan hem volgen naar de zee.

Mikul maakt de wandeling van zijn leven

DABHAN, INDIA, 13 MAART 1930

‘Mikul, kom eens even hier. Mikul, waar ben je?’

‘Ja, moeder. Ik kom.’

Mikul staat zuchtend op van zijn plekje onder de boom. Mag hij dan niet even tien minuten uitrusten? Hij heeft de hele ochtend zijn vader geholpen die aan de andere kant van het dorp aan het werk is. Er moet een huis worden gebouwd. Een mooi huis voor een van de rijke handelaren uit het dorp. En dat levert vader een paar maanden werk op. Als hij zijn werk goed doet tenminste, anders wordt hij met groot gemak ontslagen. Iedere ochtend gaat Mikul mee naar de bouwplaats om zijn vader te assisteren. Vooral bij het zware werk kan die zijn hulp en kracht goed gebruiken. ’s Middags is hij dan thuis om zijn moeder te helpen. Zo gaat dat als je de oudste bent.

‘Wat moet er gebeuren, moeder?’

‘Ik wil dat je water voor me haalt bij de put. En neem Taran mee. Hij loopt me voortdurend voor de voeten.’

‘Goed.’

Mikul pakt zijn broertje Taran bij de hand. De grond onder hun blote voeten voelt heet. Op dit moment van de dag staat de zon op z’n hoogst aan de hemel. Taran babbelt aan één stuk door. Mikul zegt zo nu en dan ‘ja’ of ‘nee’ of ‘mmm’. Hij vindt het niet erg. Van al zijn broertjes en zusjes, zes in totaal, is Taran een van de liefsten.

Het is niet druk bij de put. ‘Ga jij even hier zitten,’ zegt Mikul tegen Taran. ‘Niet weglopen, hoor.’ Hij laat de kruik langzaam zakken en vult die vol water.

Dan hoort hij Taran: ‘Kijk, jongen! Kijk!’

Mikul kijkt op. Een jongen nadert. Mikul kent zijn gezicht wel. Hij woont aan de andere kant van het dorp. Maar wat doet hij hier? Er is toch ook een put in zijn stuk van het dorp? Mikul houdt de kruik goed vast en pakt met zijn andere hand Taran weer. ‘Kom, we gaan.’

Taran probeert zich los te maken. ‘Spelen!’ zegt hij.

‘Dat zal niet gaan,’ zegt Mikul en hij trekt nu wat harder aan de hand van zijn broertje.

‘Spelen!’ zegt die nog een keer, maar Mikul is niet te vermurwen.

‘We kunnen niet met die jongen spelen,’ sist hij. ‘Hij is een onaanraakbare.’ Het heeft natuurlijk weinig zin dat tegen een driejarig jongetje te zeggen, denkt Mikul. Wat snapt die daar nou van. Hoe kan hij Taran uitleggen dat er nu eenmaal mensen zijn die je beter links kunt laten liggen? Omdat ze er nu eenmaal niet bijhoren. Omdat ze nu eenmaal anders zijn. Slechter, minder. Mensen die je nog niet eens aan zou willen raken uit angst dat iets van hun slechtheid aan je gaat kleven. Als Taran groter wordt, zal hij het wel begrijpen.

‘Ha, mooi,’ zegt moeder tevreden als ze even later het water komen brengen. ‘Dan wil ik nu dat je hout gaat zoeken, Mikul. Ik heb niet

HELDEN!

genoeg meer om te kunnen koken. En blijf niet te lang weg, ik heb je zo hier weer nodig.'

Mikul knikt. Taran staat alweer klaar om mee te gaan, maar dit keer wil moeder dat hij bij de andere kinderen blijft. Als Mikul straks zijn handen vol heeft, zal hij niet achter zijn broertje aan kunnen rennen als die weer eens de benen neemt.

Mikul loopt naar de rand van het dorp. Daar, onder de bomen, zijn vaak genoeg takjes te vinden. Dan hoort hij iemand roepen.

'Hé, Mikul!' Hij kijkt op. Het is Devank, zijn buurjongen. 'Wat ga je doen?'

'Hout halen voor mijn moeder.'

'Mag ik mee?' vraagt Devank.

'Tuurlijk,' zegt Mikul. 'Hoef jij dan niets te doen?'

'Moeder heeft ons allemaal de straat op gestuurd. Ze wil het huis aan kant hebben. Voor als de Mahatma komt.'

'De Mahatma?' zegt Mikul verbaasd.

'Ja, Gandhi.'

Mikul kijkt zijn buurjongen nijdig aan. 'Ik weet heus wel wie de Mahatma is, hoor! Maar komt hij hier? In Dabhan? Waarom?'

'Weet je dat dan niet? Gandhi loopt naar de zee.'

Nu snapt Mikul er niets meer van. 'Ja, hoor. Gandhi loopt naar de zee.'

'Het is écht waar. Mijn vader heeft het zelf verteld.'

'Maar hoezo?'

'Het heeft iets met zout te maken. Ik weet het niet precies. Maar volgens mij gaat Gandhi naar de zee om zelf zout te maken. Ze noemen het de zoutmars.'

Hmm. Vreemd verhaal, vindt Mikul.

Mikul en Devank hebben de rand van het dorp bereikt. Ze zien dat verderop in de velden mannen en vrouwen aan het werk zijn tussen de enorme tabaksbladeren. Devanks vader werkt daar. En zijn oudste broer Premal. En als hij wat ouder is, gaat hij er vast ook aan de slag. Zoals het ook wel bijna vaststaat dat Mikul over een jaar of twee met zijn vader hele dagen in de bouw gaat werken.

'Hou eens vast,' zegt Mikul. 'Nu je er toch bent, kun je net zo goed wat hout voor me dragen. Als ik nu meer meeneem, hoef ik morgen niet.'

Devank vindt het best. De twee sprokkelen zo veel hout als ze kunnen dragen en lopen dan over de hete paden terug naar het dorp.

'Devank,' zegt Mikul. 'Wat weet jij precies van Gandhi? Ik heb mijn ouders wel eens over hem horen praten, maar ik weet er niet zo veel van.'

'Ik ook niet,' geeft Devank toe. 'Mijn vader zegt dat hij wil dat de Britten uit India vertrekken. Hij vindt dat we ze moeten weggagen. Maar dan zonder geweld te gebruiken.'

'Maar dat gaat toch nooit lukken?' zegt Mikul. 'Groot-Brittannië is hier al zo lang de baas, ze gaan toch niet zomaar weg? Hoe wil hij dat dan doen?'

'Gandhi zegt dat als 300 miljoen mensen in India niet willen dat

100.000 Britten de baas zijn, dat die 100.000 dan niet anders kunnen dan vertrekken.'

Mikul schudt zijn hoofd. Hij weet niet wat hij ervan moet denken. Mikul heeft pas één keer Britten gezien. In Dabhan hebben ze immers niet veel te zoeken. Maar die ene keer zag hij wel dat de Britse militairen echte auto's hadden. En geweren om de schouders. En mooie pakken met leren laarzen. Hij zou het niet wagen tegen hen in opstand te komen. Veel te eng!

De jongens lopen zwijgend verder. Als vader thuis is, ga ik hem vragen hoe het zit, denkt Mikul.

Die avond, als het eten op is en de kleinste kinderen slapen, gaat Mikul naast zijn vader onder de boom voor hun huis zitten.

'Vader...' begint Mikul.

'Ja, jongen?'

'Devank zegt dat Gandhi naar Dabhan komt.'

'Dat heb ik ook gehoord.'

'Wanneer dan, vader?'

'Overmorgen.'

'Kunnen wij hem dan ook zien?'

Vader zucht diep. 'Er zal vast een speciale bijeenkomst voor hem zijn. Overal waar Mahatma Gandhi gaat, komen mensen bij elkaar om hem te ontmoeten.'

'Gaan wij daar dan ook naartoe?'

Vader is even stil. Dan zegt hij: 'Weet je, Mikul. Ik wil wel gaan. Maar dat gaat niet. Hij komt midden op de dag. Ik moet werken.'

'Maar kunt u dan niet een paar uur vrij krijgen?'

'Nee, Mikul. En ik kan niet het risico nemen dat ik mijn baan kwijtraak. We kunnen nu al maar net rondkomen. Dat weet je.'

'Maar heeft u het gevraagd?'

De vader van Mikul schudt zijn hoofd.

'Dat kunt u toch doen? Uw baas is Indiër, net als wij. Gandhi is toch tegen de Britten, niet tegen uw baas?'

Vader glimlacht. 'De Britten zijn hier al zo lang, Mikul. Al een

paar honderd jaar. Ik vind het mooi, hoor, dat Mahatma Gandhi wil proberen ze weg te krijgen. En ik heb ook wel bewondering voor zijn moed, maar...'

'Maar wat, vader?'

'Gandhi wil 325 kilometer lopen, deze keer. Hij vindt het niet eerlijk dat alleen de Britten zout mogen maken en dat duur aan ons verkopen. En daarom wil hij naar de zee lopen om zelf zout te maken. Nou ja, ik vraag me af wat dat nu uithaalt. Worden wij daar beter van? Van dat handjevol zout dat Mahatma Gandhi uit de zee haalt?'

Mikul weet niet wat hij moet vinden. Wat zijn vader zegt, klinkt wel logisch. De armoede waar veel mensen in India in leven, is niet zomaar weg te toveren met een handjevol zout. Maar Gandhi is niet gek. Mikul heeft gehoord dat vele miljoenen Indiërs hem aanbid-den als een grote held. Heel veel mensen geloven in hem. Hij zal hier vast een bedoeling mee hebben. En hij heeft toch wel gelijk over die Britten. Ze maken het er ook niet beter op voor de mensen. Ze doen niets aan de armoede terwijl ze zelf in de mooiste huizen wonen. Ze kunnen beter vertrekken.

'Ik wil wel graag naar hem luisteren als hij komt,' zegt Mikul.

Vader slaat zijn arm om hem heen. 'Dat is goed, jongen. Maar laat je niet te veel meeslepen. Ons leven is zoals het is. We maken er het beste van. Goed?'

Mikul knikt. Hij voelt teleurstelling omdat zijn vader zich neerlegt bij hun armoede. Maar tegelijkertijd vindt hij het reuzespannend. Hij zal Mahatma Gandhi zien!

Als Mikul de volgende ochtend opnieuw naar de put gaat om water te halen, is Devank daar ook.

'Ik mag naar Gandhi luisteren!' zegt hij opgetogen tegen zijn buurjongen.

'Wij gaan allemaal,' zegt Devank. 'Mijn vader en Premal komen speciaal terug van de tabaksplantage. Vader en moeder zeggen dat het belangrijk is dat we allemaal laten zien dat we hem steunen.'

‘Mijn vader is bang dat hij ontslagen wordt als hij gaat,’ zegt Mikul.

‘Mijn vader vertelde dat iedereen van de tabaksplantage gaat,’ zegt Devank. ‘Als alle mensen gaan, kunnen ze toch niet iedereen ontslaan, want dan is er niemand meer om het werk te doen.’

‘Slim,’ mompelt Mikul. Hij vindt het nu toch wel erg jammer dat zijn vader niet meegaat. Moeder misschien? Hij zal haar straks eens vragen.

‘Weet jij hoe laat hij komt?’

‘Rond het middaguur,’ zegt Devank. ‘Hij zal dan hier wat eten en rusten en dan ons toespreken. Daarna reist hij weer verder.’

‘Denk je dat er veel mensen komen?’

‘Ja, dat denk ik wel. Mijn vader zegt dat in de andere dorpen waar hij is geweest heel veel mensen hem hebben toegejuicht. Overal waren bijeenkomsten voor hem.’

‘Hoe lang is hij al onderweg, dan?’ vraagt Mikul.

22

‘Morgen is het zijn vierde dag. Mijn vader heeft verteld dat hij drie dagen geleden vertrokken is vanuit de plek waar hij woont aan de Sabarmati-rivier. Ze zeggen dat er zestigduizend mensen waren om hem aan te moedigen en uit te zwaaien.’

‘Zestigduizend?’ roept Mikul verbaasd uit.

‘Ja, en dat terwijl Gandhi van tevoren gezegd heeft dat het wel eens gevaarlijk zou kunnen worden. De Britten zijn natuurlijk niet blij met de actie.’

Mikul denkt aan al die moedige mensen, daar aan de oever van de rivier. Was mijn vader maar zo dapper, schiet het door zijn hoofd. Maar dan spreekt hij zichzelf bestraffend toe: vader doet wat het beste is voor ons. Maar helemaal overtuigend is die gedachte niet.

‘Mag ik met jullie mee?’ vraagt Mikul aan Devank.

‘Ja, denk ik wel. Waarom niet?’

Mikul is blij. Als zijn moeder niet gaat, is hij tenminste niet alleen.

De volgende ochtend is het een drukte van jewelste in Dabhan.

Kinderen worden al vroeg uitgestuurd om klusjes te doen zodat iedereen op tijd klaar is voor de ontvangst van Gandhi. De huizen worden versierd met bloemen. Devank heeft een krans gemaakt. En hij is niet de enige: er ligt een hele stapel klaar voor de Mahatma en zijn volgelingen. Een groep jonge mannen is die ochtend al vroeg op pad gegaan om hem tegemoet te lopen.

Die ochtend gaat Mikul net als altijd met zijn vader mee naar de bouw. Hij mag om elf uur vertrekken, hebben ze afgesproken. Mikul heeft zijn vader nog gevraagd of hij niet tóch meegaat naar de ontvangst. Maar die wil geen risico nemen. En moeder ziet het ook niet zo zitten. Taran zal wel weer weglopen, ze heeft de baby nog aan de borst en de andere drie kinderen zijn ook nog te klein om mee te nemen. Ze blijft liever thuis.

Mikul kan niet wachten tot het tijd is. Bij ieder vreemd geluid schrikt hij op. Zijn ze daar? Mikul heeft gehoord dat Mahatma Gandhi vergezeld wordt door tachtig mannen die bij hem wonen in zijn speciale dorp aan de Sabarmati-rivier. Maar onderweg zijn allemaal andere mensen aangehaakt. Mensen die mee willen lopen naar de zee. Hoeveel zouden het er zijn?

Dan is het eindelijk zover. Mikul pakt zijn tas, zwaait naar vader en holt naar huis.

Devank staat al buiten te wachten. 'Ha, daar ben je!'

'Zijn je vader en Premal er al?'

'Nee, maar Gandhi komt langs de tabaksvelden. Ze leggen daar pas het werk neer als hij er is.'

Dan kunnen de jongens niets anders doen dan wachten. En wachten. En wachten. De zon staat inmiddels hoog aan de hemel. Het is twaalf uur geweest. Overal hangen mensen rond op straat. Tot iemand roept: 'Ik hoor wat! Ik hoor trommels en een trompet!'

De mensen lopen enthousiast naar de rand van het dorp.

'Vergeet de slingers niet!' roept de moeder van Devank. 'Ga maar snel. Ik zie je daar wel.'

'Ik ga!' roept Mikul naar zijn moeder. En zonder haar antwoord

af te wachten, rent hij met de anderen mee naar de weg waar de Mahatma het dorp in zal komen.

Mikul voelt zich licht in zijn hoofd van spanning. Hoe zou hij eruitzien? En zou hij hem van dichtbij kunnen zien? Misschien zelfs aan kunnen raken?

De trommelgeluiden komen dichterbij. 'Hij komt eraan!' gilt een jonge vrouw. 'Ja, daar! Ik zie hem!' En inderdaad: de stoet is nu zichtbaar. Mannen in witte katoenen pakken lopen achter een kleine man aan.

'Welke van de mannen is het?' vraagt Mikul aan Devank.

'Die daar met die bamboestok,' zegt Devank en hij wijst naar een kleine man die vooraan loopt. Hij heeft witte lappen om zijn schouders en heupen gewikkeld. Zijn dunne, wat kromme benen bewegen zich langzaam voort over het pad. Gandhi loopt op blote voeten en leunt op de bamboestok. Hij draagt een klein rond brilletje en heeft een zakdoek op zijn hoofd gelegd.

Wat een klein, wonderlijk mannetje, denkt Mikul. Je zou toch nooit denken dat juist hij opstaat tegen de Britten? Je zou een grote, sterke man verwachten. Een man met een scherpe blik en brede schouders. Gandhi heeft niets van dit alles.

De stoet komt nu dichterbij. Hoeveel mensen zouden het zijn? Honderden toch zeker wel. Dan ziet Mikul dat niet alleen volwassen mannen meelopen, maar ook jongens. Jongens van een jaar of twaalf. Jongens zoals hij.

‘Waarom zijn er geen vrouwen bij?’ vraagt hij aan Devank.

‘De Mahatma heeft gezegd dat het gevaarlijk kan worden. Hij denkt dat vrouwen daarom beter niet mee kunnen lopen. Maar hij heeft wel gezegd dat straks iedereen zout moet maken.’

‘Straks?’

‘Ja, nadat Gandhi als eerste zout heeft gemaakt bij de zee, wil hij dat iedereen zijn voorbeeld volgt.’

Mikul knikt. Zo zit dat dus.

Mahatma Gandhi is nu zo dichtbij dat Mikul hem bijna aan kan raken. De kleine man lacht vriendelijk naar de juichende menigte. Hij heeft inmiddels een mooie bloemenkrans om zijn nek hangen. Devank loopt naar een van de andere mannen die voor in de stoet lopen en geeft hem zijn krans. De man lacht en doet de krans over zijn hoofd. Meisjes strooien met bloemblaadjes en steken hun handen uit in de hoop de Mahatma aan te raken. Die zwaait en loopt rustig door alsof deze enthousiaste ontvangst de gewoonste zaak van de wereld voor hem is.

De stoet heeft nu het hart van het dorp bereikt. Het kleine dorpsplein staat helemaal vol. Honderden mensen uit het vorige dorp waar Gandhi en zijn tachtig volgelingen zijn geweest, zijn hem naar Dabhan gevolgd. Velen zullen straks weer naar huis gaan, maar sommigen zijn zo enthousiast dat ze langer met het gezelschap mee willen lopen. Misschien zelfs wel helemaal tot aan de zee.

De dorpsoudste is op een kruk gaan staan zodat iedereen hem

kan zien en horen. Mikul en Devank wurmen zich door de massa zodat zij mooi vooraan staan. Gandhi staat slechts op steenworp afstand van de jongens.

‘Welkom, Mahatma Gandhi,’ zegt hij met luide stem. ‘We zijn zo blij dat u hier bent. U vindt hier veel bewonderaars.’ De mensen klappen en juichen om die woorden kracht bij te zetten. ‘We hebben voor u en uw mensen een maaltijd klaarstaan,’ gaat de dorpsoudste verder. ‘Daar willen we u graag voor uitnodigen.’ De man stapt van de kruk en wil Gandhi meenemen naar een aantal kleden die op de grond zijn klaargelegd voor hem en de andere mannen.

Maar Gandhi legt zijn hand op de arm van de dorpsoudste en zegt vriendelijk: ‘Ik zou me graag even willen opfrissen voor we gaan eten. Kan dat?’

‘Jazeker,’ zegt de dorpsoudste. ‘U kunt gebruikmaken van mijn woning. Ik heb kannen water klaarstaan.’

‘O, maar dat is niet nodig,’ zegt de Mahatma. ‘Ik kan gewoon water gebruiken van de pomp. Waar vind ik die?’

De dorpsoudste wijst naar de pomp iets verderop. 'Waar wonen in uw dorp de mensen die de onaanraakbaren worden genoemd?' vraagt Gandhi dan.

Mikul en Devank kijken elkaar verbaasd aan. Waarom wil hij dát weten? Ook de dorpsoudste kijkt verbaasd, maar wijst dan naar rechts. 'Het is die kant op, Mahatma.'

'Dan gaan we die kant op. Dank u.' En hij leunt op zijn stok en gebaart de mensen mee te gaan.

Mikul geeft Devank een por. 'Wat is dit allemaal? Wat gaat hij daar doen?'

'Geen idee,' zegt Devank. Ze zien Gandhi en zijn tachtig volgelingen vertrekken. De rest van de mensen kijkt elkaar aarzelend en verward aan. Ze komen nooit in het deel van het dorp waar de onaanraakbaren wonen. Echt nóóit. Geen haar op hun hoofd!

'Ga je met hem mee?' vraagt Mikul.

Devank schudt zijn hoofd. 'Ik denk niet dat mijn ouders dat goedvinden,' zegt hij. De meeste mensen blijven staan. Een beetje be-

duusd blijven ze achter. Van de feestvreugde is weinig over. Mikul en Devank gaan op de grond zitten, dicht bij de versierde kleden waar de gasten gaan eten. Het is wonderlijk stil in het dorp. Het is alsof iedereen zijn adem inhoudt. Wat heeft dit te betekenen?

Na ongeveer een kwartier komt de stoet terug. Gandhi lacht nog even vriendelijk en loopt naar de kruk waar even eerder de dorpsoudste op stond om hem welkom te heten. Hij vraagt iemand hem te ondersteunen en klimt erop. Het is muisstil op het plein. Mikul en Devank kijken gespannen naar de Mahatma. Wat gaat hij zeggen?

‘Lieve mensen,’ zegt Gandhi. ‘Dank voor uw geweldige ontvangst. Vanochtend hebben we al een mooie afstand afgelegd. Overal waar we komen, vinden we gastvrijheid en enthousiasme. Daar ben ik heel blij mee.’ De mensen klappen, maar wel een beetje aarzelend nog.

‘Wij hebben geen vijanden,’ zegt de Mahatma. ‘De Britse bezetter doet ons onrecht. Zeker. Maar dat maakt Britse mensen nog niet tot onze vijanden. Zo moeten wij niet denken. Iedereen maakt fouten. Wij ook.’

De mensen kijken verbaasd op. Wat doen zij fout, dan?

‘Ook wij doen onrecht. Zonet heb ik een bezoek gebracht aan het deel van het dorp waar de onaanraakbaren wonen. Ik vind dat een afschuwelijk woord: onaanraakbaar. Iedereen verdient het aangehaakt te worden. Iedereen verdient liefde. Iedereen heeft waarde. Ik vind het afschuwelijk dat hele groepen mensen niet mee mogen doen omdat ze in een verkeerde familie geboren zouden zijn. Dat ze zogenaamd onaanraakbaar zijn omdat hun ouders en grootouders dat nu eenmaal ook waren. Het is niet goed zo te denken. Wij zijn allemaal kinderen van God.’

Het wordt doodstil in de menigte. De mensen weten niet wat te doen, wat te zeggen.

‘Door deze mensen als oud vuil te behandelen, zijn we geen haar beter dan de Britse bezetter. Als ik straks ga, wil ik dat jullie naar de andere kant van het dorp gaan om de mensen daar de hand te schudden. Leef in vrede samen verder in Dabhan!’

Er klinkt geroezemoes. Mikul denkt aan twee dagen geleden, toen hij met Taran een jongen zag bij de put. Opeens schaamt hij zich vreselijk omdat hij Taran verboden heeft met die jongen te spelen.

‘Het is oorlog,’ gaat de Mahatma verder. ‘Maar dit, mensen, is geen gewone oorlog: het is een heilige oorlog. Ons gevecht is een gevecht zonder geweld. Het is een strijd waar iedereen aan deel kan nemen. Mannen, vrouwen en zelfs kinderen.’

Kinderen! Mikul geeft Devank een por, maar die reageert niet.

‘Wij zullen niet vechten zoals de Britse soldaten dat doen. We vechten niet met wapens, maar met argumenten. Wij willen de Britse regering duidelijk maken dat hun regering oneerlijk is.’

Nu knikken de mensen instemmend. Mikul kijkt om zich heen. Wat zijn er veel mensen! Dan ziet hij achteraan zijn vader staan. Hij is toch gekomen! Mikul lacht en zwaait naar zijn vader. Die zwaait terug, maar hij lacht niet. Hij lijkt diep in gedachten.

‘Neem het zout,’ zegt de Mahatma. ‘Overal in India, in ons land dus, is zout te vinden. Maar het zout dat jullie eten, het zout dat we

allemaal nodig hebben, komt uit Groot-Brittannië. Uit Groot-Brittannië! Onze zoutfabrieken zijn door de Britten gesloten. Heel veel mensen in India die tot voor kort in zoutfabrieken werkten, zijn daardoor hun baan kwijtgeraakt. Al veertig jaar betalen we een hoge prijs voor het zout. Een veel te hoge prijs. Dat komt doordat niet alleen de Britse zoutfabrieken, maar ook de Britse regering er geld aan wil verdienen. Daarom betalen we zoutbelasting. En wat krijgen u en ik ervoor terug? Niets!’

Mikul ziet boze gezichten om zich heen. Hij denkt aan zijn moeder die inderdaad altijd heel zuinig is op het zout. Ze gebruikt iedere dag zout in het eten en geeft het ook dagelijks aan de dieren. Dat moet wel omdat het in India zo heet is. Mensen en dieren verliezen zout door het zweten. Hoe harder je werkt, hoe meer je zweet, hoe meer je zout nodig hebt.

‘Het maakt niet uit of je arm bent of rijk. Iedereen betaalt evenveel geld voor het zout. Voor mensen die arm zijn, is zout bijna niet te betalen, terwijl zij het net zo hard nodig hebben als ieder ander. Wist u dat de Britse onderkoning, de hoogste baas in ons land, vijfduizend keer zo veel geld verdient als u en ik? En toch betaalt hij evenveel voor zijn zout.’

‘Het is schandalig!’ raast iemand uit het publiek.

‘Weg met de Britten!’ roept zijn buurman.

‘Ja, weg met de Britten!’ schreeuwt een derde. En het duurt dan maar even voor de hele menigte het uitgilt: ‘Weg met de Britten! Weg met de Britten! Weg met de Britten!’

De Mahatma maakt een beweging met zijn handen waardoor iedereen stopt met razen.

‘Wij willen vrij zijn,’ zegt hij. ‘Helemaal vrij. Doe mee. Wees zout-soldaten, net als wij. We staan niet machteloos tegenover de Britten. Wij zijn met zovelen. We moeten samen de Britse regering duidelijk maken dat de tijd is gekomen om te vertrekken. Ons protest tegen de zoutprijzen is een begin. U kunt er allemaal aan meedoen. Ik ga

naar Dandi. Als ik straks in Dandi zout heb gemaakt, volg dan allemaal mijn voorbeeld en maak zout.'

'Hoe weten we dat het zover is?' fluistert Mikul tegen Devank.

'De krant!' fluistert die terug.

Natuurlijk, denkt Mikul.

Dan zwaait de Mahatma naar alle aanwezigen en hij stopt met praten.

'Lang leve de Mahatma!' begint een jonge vrouw die achteraan staat. En al snel doet iedereen mee. Mikul en Devank ook.

Mikul is enorm onder de indruk van Gandhi's toespraak. Vooral zijn opmerking dat iedereen mee kan doen in het verzet tegen de Britten heeft hem geraakt.

'Hé, Devank,' zegt hij. 'Ik wil mee naar de zee.' Mikul schrikt van zijn eigen woorden. Maar hij meent het wel. Hij is totaal ondersteboven van de woorden van Mahatma Gandhi. Hij wil meer van hem horen. Hij wil mee.

'Ik zou ook wel mee willen,' zegt Devank. De twee zijn even stil. Het zal natuurlijk niet gaan, weten ze. Twee jongens van twaalf die met Gandhi mee naar de zee lopen. Dat vinden hun ouders nooit goed... Hoewel, vanochtend heeft Mikul in de stoet meer jongens gezien.

'Kom,' zegt Devank. 'Laten we Premal zoeken.' De oudere broer van Devank is in de mensenmassa niet één-twee-drie gevonden. Maar uiteindelijk vinden ze hem in de schaduw van een paar bomen, druk in gesprek met vrienden.

'Natuurlijk heeft het zin,' horen Mikul en Devank een van Premals vrienden zeggen. 'Als miljoenen mensen zich verzetten tegen de Britten, zullen ze luisteren.'

'Er is maar één manier om de bezetters weg te krijgen,' zegt een ander. Hij heeft een rood gezicht en zijn ogen schieten vuur. 'We moeten ze stuk voor stuk te grazen nemen. De bijl erin.'

Mikul en Devank luisteren ademloos toe.

‘Doe normaal, man. Wat wil jij nu beginnen met je bijl als er een soldaat voor je staat met een geweer?’

Dan begint Premal. ‘Waarom niet met goede argumenten beginnen, zoals de Mahatma zegt? Geweld kan altijd nog. Ik ga mee naar de zee.’

De vrienden kijken hem aan. ‘Dat kan toch niet?’ zegt de jongen naast Premal.

‘Jawel,’ zegt Premal. ‘Ik heb het er met vader over gehad. Die vindt het goed. Hij vindt het belangrijk dat er iemand van ons gezin gaat. En hij kan zelf niet zo lang weg.’

Devank heeft nu ogen als schoteltjes. Gaat Premal echt mee? ‘Maar dan wil ik ook,’ roept hij.

‘En ik!’ zegt Mikul.

Premal kijkt om en ziet de jongens nu pas staan. Hij lacht. ‘Dat kan toch niet,’ zegt hij. ‘Jullie zijn nog kinderen.’

‘Niet waar,’ zegt Mikul. ‘Ik ga iedere ochtend mee naar de werkplaats met mijn vader. Ik ben geen klein kind meer. Je zult van mij heus geen last hebben.’

‘En van mij ook niet,’ zegt Devank er snel achteraan.

Premal kijkt de beide jongens aan. ‘Ik beloof niets,’ zegt hij. ‘Maar ik zal het met vader bespreken.’

Er gaan uren voorbij. De Mahatma eet en rust. Hij wacht tot de zon minder hoog aan de hemel staat. Dan zal het gezelschap verder trekken.

‘Wat denk je dat er gaat gebeuren?’ vraagt Mikul aan Devank. Hij heeft gezien hoe Premal en de vader van Devank net naar binnen zijn gegaan bij de ouders van Mikul. En even later zijn ze in de richting van de bouwplaats gelopen. Vader is daar blijkbaar alweer aan het werk.

‘Ik weet niet,’ zegt Devank. ‘Premal is twintig. Misschien mag het wel. Als we tenminste beloven bij hem te blijven.’

Mikul heeft er een hard hoofd in. Zijn ouders waren toch al niet zo enthousiast over de zoutmars. ‘Laat je niet te veel meeslepen,’

had zijn vader gezegd toen ze het over de komst van Gandhi hadden. Mikul zucht.

Dan krijgt hij een por van Devank: 'Kijk!' wijst hij. Mikuls vader komt eraan.

'Ik moet je spreken,' zegt hij als hij voor hun neus staat. 'Kom je even mee?'

Mikul kijkt Devank vragend aan. 'Succes!' fluistert die.

'Ga zitten, Mikul.'

Mikul heeft het zweet in de handen staan, en dat komt niet van de warmte.

'Premal en zijn vader zeggen dat je naar de zee wilt met Gandhi,' begint vader. Mikul knikt. Zijn vader kijkt voor zich uit alsof hij niet goed weet wat hij moet zeggen. Moeder kijkt toe vanuit de andere kant van de kamer. 'Waarom wil je dat, jongen?' zegt hij dan.

'De Mahatma zegt dat we allemaal mee kunnen doen. Ook vrouwen en kinderen. Ik wil iets doen. Daarom wil ik mee.'

'Maar Mikul, zal die wandeling naar zee echt iets uitmaken?'

HELDEN!

‘U heeft hem toch gehoord, vader! Hij wil een beter leven voor ons allemaal. Dat wilt u toch ook? U vindt het toch ook oneerlijk dat de Britten rijk worden van India, terwijl wij arm blijven. We moeten toch iets doen?’

Vader kijkt Mikul aan. Die weet niet goed wat hij van zijn vaders blik moet denken. Hij lijkt trots, maar ook bezorgd. Dan pakt vader zijn handen vast. ‘Ik zal geen moment rust hebben, jongen. Wat jij wilt, kan gevaarlijk zijn. Premal is een geschikte jongeman. En ik weet wel dat jij niet in zeven sloten tegelijk loopt. Maar voor je moeder en mij is dit een moeilijk besluit.’

‘Laat me gaan, vader. Ik ben geen klein kind meer.’

Vader zucht heel diep en hij kijkt omhoog alsof hij toestemming vraagt aan de goden. ‘Het is goed,’ zegt hij dan met een brok in de keel. ‘Maar blijf dicht bij Premal en zoek het gevaar niet! Dat moet je me beloven.’

Mikul knikt.

‘En Devank?’ vraagt Mikul.

‘Die mag ook mee.’

Dan geeft Mikul zijn vader een knuffel. Het is lang geleden dat hij zijn vader een knuffel gaf! Daarna loopt hij naar zijn moeder. Die huilt. Ook haar geeft hij een stevige knuffel. Ze geeft hem een waterzak en een homp brood. Mikul geeft Taran nog een zoen en loopt dan de deur uit.

Devank staat al op hem te wachten. Hij grijnst van oor tot oor. Premal staat naast hem. Hij kijkt Mikul en Devank indringend aan. ‘Jullie mogen mee onder de voorwaarde dat jullie bij mij blijven en naar mij luisteren.’ De jongens knikken. ‘Ik wil nu van jullie allebei een belofte dat je dat zal doen,’ zegt hij en hij kijkt streng.

‘Ik beloof het,’ zegt Mikul plechtig.

‘Ik ook,’ zegt Devank.

Niet veel later zijn Gandhi en zijn tachtig volgelingen zover. De Mahatma pakt zijn bamboestok en knikt vriendelijk naar de mensen in Dabhan. Het is tijd om naar het volgende dorp te lopen.

Mikul kijkt naar zijn huis. Zijn ouders staan in de deuropening naar de stoet te kijken, en zwaaien. Maar hun ogen lachen niet.

Mikul en Devank zijn niet de enigen uit Dabhan die met de Mahatma meelopen. Sommige mensen zijn van plan helemaal mee te lopen naar de zee. Anderen zullen alleen meelopen naar het volgende dorp en gaan dan weer terug naar Dabhan.

De jongens praten, lachen en zingen. Mikul geniet ervan. Voor het eerst is hij alléén weg van huis. Nou ja, alleen... Premal en Devank zijn bij hem.

‘Wat heeft die man daar vooraan in zijn handen?’ vraagt Mikul aan Premal.

‘Dat is het opvouwbare spinnewiel van Gandhi,’ zegt Premal.

‘Spinnewiel?’

‘Ja, de Mahatma spint iedere dag. En hij moedigt iedereen aan dat ook te doen.’

‘Waarom dan?’

36

‘Vroeger was het in India heel gewoon je eigen kleren te maken of zelfgemaakte kleding te verkopen. Maar nu staan overal grote textielfabrieken van de Britten. Die kleren zijn natuurlijk veel duurder. De Mahatma vindt dat we geen kleren moeten kopen van de Britten. Hij wil dat we onze Britse kleren verbranden en zelf weer stoffen maken. Op die manier verzetten we ons tegen de Britten.’

Mikul en Devank kijken elkaar aan. ‘Gandhi heeft een wonderlijke manier van vechten tegen de Britten,’ zegt Devank.

‘Wat hij wil,’ zegt Premal, ‘is hun duidelijk maken dat wij hier onze eigen boontjes wel kunnen doppen. De Mahatma wil zonder geweld te gebruiken laten zien dat de bezetter weg moet gaan.’

‘Met een spinnewiel...’ mompelt Mikul.

‘Inderdaad,’ zegt Premal.

Als ze die avond in het dorp Nadiad aankomen, staan maar liefst 20.000 mensen Gandhi op te wachten. Mikul kijkt zijn ogen uit. Waar komen al die mensen vandaan? Er zijn bloemen, er is muziek en heel veel blije gezichten.

‘Bij me blijven,’ sist Premal. ‘In deze massa vind ik jullie nooit terug.’ De jongens knikken.

Dan begint de Mahatma te spreken: ‘Nu nog worden we behandeld als slaven. Dat willen we niet langer.’ De mensen klappen. ‘U bent hier vandaag niet gekomen om mij te zien,’ gaat de Mahatma verder. ‘U bent ook niet gekomen voor mijn volgelingen. U bent gekomen omdat u vrij wilt zijn. Laten we samen zorgen dat we vrij worden.’

Mikul kijkt om zich heen. Overal knikken mensen. De man naast hem heeft tranen in de ogen. Een vrouw knuffelt haar kind. Een oude man zit tegen een boomstronk en lacht. Vooraan zit een groep kinderen op de grond.

‘Onder u zullen mensen zijn die voor de Britse overheersers werken. Stop daarmee. Onder u zullen mensen zijn die kleren kopen die in Groot-Brittannië zijn gemaakt. Gooi ze weg. Maak uw eigen kleding en gebruik onze eigen katoen. Dit lijken kleine stappen. Zoals ook de strijd voor het maken van ons eigen zout een kleine stap is.

Maar al deze stappen maken wel dat we ons land terugkrijgen. De Britten dwingen ons te gehoorzamen aan regels die oneerlijk zijn. Ik zeg u: u mag, nee u móét ongehoorzaam zijn als de Britten u oneerlijke wetten, regels en belastingen opleggen. U moet niet bang zijn. Wij zijn met 300 miljoen, zij met 100.000. U bent veel sterker dan u denkt. En de Britten zijn veel zwakker dan u denkt. Onthoud dat goed! Ik wil dat u moedig bent.'

De mensen zijn nu muisstil. De woorden van Mahatma Gandhi maken diepe indruk. De kleine man met zijn bamboestok knikt vriendelijk en loopt dan naar de plek waar hij die avond zal eten en slapen.

Mikul, Devank en Premal zoeken een plekje onder een boom om straks de nacht door te brengen. Ze rollen ieder een matje uit en pakken wat brood. Dan zegt Mikul aarzelend: 'Zou de Mahatma ons ook moedig vinden?'

'Twee jongens van twaalf die 250 kilometer lopen in de hitte? Die helemaal afhankelijk zijn van de vriendelijkheid van vreemden voor een maaltijd? Die onder de sterren moeten slapen? En die niet weten of ergens Britse soldaten op hen staan te wachten? Ik vind jullie ontzettend moedig! En ik weet zeker dat de Mahatma er net zo over denkt.'

In de twee weken die volgen, gaat de stoet van dorp tot dorp. Gandhi lijkt onvermoeibaar. Iedere ochtend beantwoordt hij in alle vroegte brieven die overal op de route voor hem klaarliggen. Hij bidt met mensen, spreekt overal grote groepen mensen toe en vergeet nooit te spinnen. Om half zeven begint het lopen. Iedere dag legt de stoet zo'n vijftien kilometer af. Ze komen langs vele dorpen en stoppen daar voor bijeenkomsten, rust en een maaltijd.

Mikul en Devank lopen en lopen onder de hete zon. Maar het kan hun niet schelen. Met de dag houden ze meer van de kleine man met zijn bamboestok. Ze volgen hem door het hete zand, door kniehoog water, over stoffige wegen. Ze horen hoe hij steeds weer zegt

dat de mensen geen geweld moeten gebruiken tegen de Britten. Dat ze zich op andere manieren kunnen verzetten. En dat ze het goede voorbeeld moeten geven aan de Britten door ook hun eigen fouten aan te pakken. Dat ze moeten stoppen mensen links te laten liggen omdat ze onaanraakbaar zouden zijn. Dat ze geen alcohol moeten drinken. Dat ze moeten stoppen met kindhuwelijken. Dat moslims, christenen en hindoes in vrede samen moeten leven. Hij herhaalt zijn boodschap keer op keer, maar iedere keer klinkt die weer nieuw. De mensen hangen aan zijn lippen én geloven in hem.

Zo lopen ze samen naar Dandi, de plek waar de Mahatma zout wil maken. Op 5 april komen ze vlak bij Dandi aan. Het is bijna het einde van een tocht die 25 dagen heeft geduurd. Mikul en Devank kijken hun ogen uit. Duizenden mensen staan op Gandhi te wachten en de stoet bestaat ook uit duizenden mensen. Wat een volk! En allemaal geloven ze in Gandhi en in zijn verzet tegen de Britten.

‘Wat is dat?’ vraagt Devank en hij wijst naar een man op het strand met een groot apparaat.

‘Een filmcamera,’ zegt Premal.

‘Geweldig!’ laat Mikul zich ontglippen.

‘Overall in de wereld weten mensen dat we deze wandeling naar de zee maken,’ zegt Premal. ‘Heb je die witte man gezien met die pet? Die man die vaak met Gandhi spreekt? Die komt helemaal uit Amerika.’

‘Geweldig...’ zegt Mikul weer.

‘De Mahatma zegt dat het belangrijk is dat de hele wereld weet wat hier gebeurt,’ gaat Premal verder. ‘Om de Britten weg te krijgen, moeten mensen in andere landen ook verontwaardigd zijn over wat er in India aan de hand is. Zo neemt de druk op Groot-Brittannië toe om te vertrekken. Het komt Gandhi wel goed uit dat de wandeling drie weken duurt,’ grinnikt Premal. ‘Zo hebben journalisten uit de hele wereld alle tijd om naar Dandi te komen.’

Dan maakt Gandhi duidelijk dat hij de mensen toe wil spreken.

‘Toen ik ruim drie weken geleden aan deze reis begon, was ik er niet zo zeker van dat de Britten me toe zouden staan deze plek vandaag te bereiken. Ik hield er rekening mee dat ik gearresteerd zou worden. Dat is niet gebeurd. Toen dacht ik dat soldaten me hier op zouden wachten. Maar ook dat is niet het geval. We mogen de Britse regering daarvoor prijzen. Misschien heeft het feit dat de hele wereld toekijkt ons wel geholpen.’

De mensen knikken instemmend.

‘Tuurlijk zijn die Britten benauwd,’ fluistert Mikul.

Devank knikt en luistert naar de Mahatma die verdergaat met spreken: ‘Morgen zullen we de zoutwet breken door zelf zout te gaan maken. De wet verbiedt ons dat. Ik weet niet wat de Britse regering zal doen. Misschien laten ze ons onze gang gaan. Dat zou betekenen dat ze zelf ook wel zien dat de zoutwet een onzinnige wet is. In dat geval verwacht ik dat de wet spoedig wordt opgeheven. Maar ik sluit ook niet uit dat ik zal worden gearresteerd.’

Er klinkt verontwaardigd gemompel in het publiek.

‘Als dat gebeurt,’ gaat hij verder, ‘dan wil ik dat u doet wat we samen hebben afgesproken: zout maken. Om de zoutwet te breken, heeft u mij niet nodig. U kunt het prima af zonder leider. Als wij, 300 miljoen Indiërs, besluiten zout te maken zoals eeuwenlang onze voorouders dat hebben gedaan, dan is er geen wet die ons dat kan verbieden. De regering kan mij oppakken en misschien ook wel mijn duizend volgelingen, maar ze kunnen geen 300 miljoen Indiërs opsluiten.’

Nu juichen de mensen. Zij hopen, net als Gandhi, dat inderdaad iedereen in het land, net als zij, de wet zal breken.

Die nacht trekt Gandhi zich terug om te bidden. Hij bidt de hele nacht door.

Op de ochtend van 6 april 1930 loopt de stoet al vroeg de laatste kilometers naar Dandi. Premal vraagt Mikul en Devank naast hem te komen lopen. Hij kijkt ernstig.

‘Luister,’ zegt hij. ‘Jullie hebben gisteren ook geluisterd naar wat de Mahatma zei. Tot nu toe is de tocht zonder problemen verlopen. Maar we weten niet wat er vandaag gaat gebeuren. Misschien grijpt de regering in. Ik moet daarom twee heel belangrijke afspraken met jullie maken.’ Devank en Mikul knikken. ‘De eerste afspraak is dat jullie net als de afgelopen weken bij mij in de buurt blijven. Die afspraak is vandaag belangrijker dan ooit!’

41

‘Dat begrijpen we,’ zegt Devank zacht.

‘Dan een nog belangrijker afspraak,’ zegt Premal. ‘Als er soldaten komen, zijn we weg.’

‘Maar...’ begint Mikul.

‘Geen gemaar,’ onderbreekt Premal hem. ‘Ik heb onze en jouw ouders moeten zweren jullie niet in gevaar te brengen. We hebben onze steun aan Gandhi gegeven door deze wandeling mee te lopen. Als we thuiskomen, zullen we geen Engels zout meer kopen en kijken waar we in de buurt zelf zout kunnen maken. We zullen dus ongehoorzaam zijn aan de wet zoals de Mahatma van ons vraagt.’

HELDEN!

Maar we riskeren ons leven niet. Zodra ik soldaten zie, zijn we weg. Begrepen?’

Mikul begrijpt dat het geen zin heeft tegen Premal in te gaan. En ook Devank protesteert niet. Nu maar hopen dat het zover niet komt!

Dan is het tijd. Mannen, vrouwen, jong en oud: het strand van Dandi staat vol met mensen. Mikul en Devank kijken gespannen om zich heen. Er is geen soldaat of politieagent te bekennen. De menigte wordt stil. Gandhi loopt in de richting van de zee. Hij gaat door de knieën, pakt een dikke korst zout en houdt die boven zijn hoofd.

Er gaat een siddering door Mikul heen. Hij heeft het gedaan. Gandhi heeft het gedaan. En hij is niet gearresteerd.

Ook de dagen daarna wordt Gandhi door de politie met rust gelaten.

‘De regering is blijkbaar wat zenuwachtig vanwege de aanwezigheid van buitenlandse journalisten,’ denkt Premal. ‘Ze willen niet dat het Britse Rijk slecht in het nieuws komt. Gandhi is ook in

andere landen populair en het lijkt natuurlijk heel onschuldig: het pakken van een handjevol zout.'

Gandhi blijft nog dagen in Dandi. Premal vindt het tijd om terug naar huis te gaan. De jongens sputteren tegen, maar de afspraak was helder. Ze zouden naar Premal luisteren.

'Mag ik Gandhi nog groeten?' vraagt Mikul.

'Ja!' zegt Devank enthousiast.

'Als jullie bij hem kunnen komen,' zegt Premal. 'Hij is nooit alleen.'

De jongens lopen naar de plek waar Gandhi een grote groep mensen staat toe te spreken. Premal heeft gelijk. Daar komen ze natuurlijk nooit bij. Mikul steekt zijn hand omhoog en zwaait. Misschien ziet Gandhi het? Lacht hij nu naar hen? Of is het de schittering van de zon in zijn kleine brillenglazen die ze zien?

'Kom,' zegt Premal.

Onderweg zien Devank, Mikul en Premal hoe mensen worden opgepakt omdat zij de zoutwet breken. Premal trekt de jongens mee als ze te dicht bij de opstanden komen.

Eenmaal thuis horen ze van vader wat er de afgelopen dagen in de kranten heeft gestaan. Overal hebben mensen zout gemaakt. Duzenden mensen zijn opgepakt. De gevangenen puilen uit.

'Devank en Mikul,' zegt Premal op een middag als iedereen weer wat is bijgekomen van de lange reis. 'Gandhi is gearresteerd.'

'Gearresteerd? Maar wanneer dan? Toen wij weggingen, liep hij nog vrij rond,' zegt Devank.

'Ja, maar dat was voor hij de zoutfabriek van Dharasana wilde bezetten.'

'Hè? Hoe bedoel je?'

Dan vertelt Premal over de zoutfabriek. 'Gandhi vond dat de bezetting van de fabriek een goed vervolg was op zijn wandeling naar de zee. Hij stuurde daarover eerst een brief naar de Britse onderkoning. Maar die werd kwaad en heeft hem laten arresteren en opsluiten.'

HELDEN!

‘En toen?’ vraagt Mikul met grote ogen.

‘Ongeveer 2500 aanhangers zijn wel naar de zoutfabriek gegaan. Daar stonden gewapende mannen op hen te wachten. Ze zijn stuk voor stuk tot bloedens toe afgeranseld.’

Nu barst Mikul in tranen uit. ‘Houdt dit dan nooit op? O, het is allemaal voor niets geweest.’

Maar Premal kijkt hem bestraffend aan. ‘Zo mag je niet denken. Ben je nu al vergeten wat Gandhi ons heeft geleerd?’

Maar Mikul loopt boos weg. Hij stampet met zijn voeten in het hete zand en voelt de tranen nog branden in zijn ogen. Vader had gelijk. Een handjevol zout kan India niet redden van de Britten. O, wat voelt hij zich stom. Zes weken lopen voor een handjevol zout. Hij had zich toch mee laten slepen. Mikul kruipt in elkaar onder een boom en laat zijn tranen de vrije loop. Hij ziet de kleine man met de bamboestok weer voor zich. Hij ziet zijn priemende ogen achter het kleine brilletje. Hij hoort zijn stem die mensen oproept de moed niet op te geven.

‘Hallo?’ hoort Mikul dan zachtjes naast hem. Hij kijkt op. Het is de jongen die hij weken geleden bij de pomp tegenkwam toen hij daar met zijn broertje Taran was. De onaanraakbare jongen. Hij lacht verlegen naar Mikul. ‘Gaat het? Ik hoorde je huilen.’

Mikul ziet in een flits Mahatma Gandhi voor zich. Hij hoort zijn stem: ‘Door deze mensen als oud vuil te behandelen, zijn we geen haar beter dan de Britse bezetter. Behandel anderen zoals je zelf behandeld wilt worden.’

Dan weet Mikul wat hij moet doen. Hij staat op, veegt zijn tranen weg en zegt: ‘Het gaat wel weer. Dank je. Ik heet trouwens Mikul. Hoe heet jij?’ En hij steekt zijn hand naar de jongen uit.

